

ÚJABB ADALÉKOK

A SZOCIOLÓGIA ELSŐ MAGYAR MŰHELYÉNEK TANULMÁNYOZÁSÁHOZ

/ A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár
új bibliográfiai sorozatának
első két kötetéről./

Úgy vélem nem túlzás azt állítani, hogy a bibliográfia a tudományos kutatás egyik tartóoszlopa, mert e fontos segédeszköz nélkül lehetetlen lenne eligazodni a szakpublikációk óriási halmazában. Minden tudományágra érvényes ez a megállapítás, de akkor is helytálló - miként a most ismertetésre kerülő kezdeményezés is teszi - ha nem egy szakdiszciplína eredményeinek, hanem egy-egy tudós írásainak összegyűjtése a célja a bibliográfia készítőjének.

Ez utóbbi megoldásra vállalkozott a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár is, amikor új kezdeményezéssel örvendezettette meg a századelő hazai társadalomtörténete iránt érdeklődő olvasókat. Magyar Szociológia-történeti Füzetek címen sorozatot indítottak, amelyben a 20. század kiemelkedő - modern magyar társadalomtudományt, társadalomkritikát és új értelmiségi közgondolkodást megteremtő - társadalomtudósainak munkáit bibliográfiákban összegyűjtve nyújtják át az olvasónak. A sorozat szerkesztőjének, Báthory Jánosnak terve impozáns és sokat ígérő: az eddig megjelent két kötetten kívül - Szende Pál és Polányi Ká-

roly műveinek bibliográfiája - már előkészületben van egy Jászi Oszkár bibliográfia is, a tervezett kötetek között pedig Jászi Oszkár naplója, valamint Bibó István, Szabó Zoltán, Apáthy István és Weiss István műveinek bibliográfiai összegyűjtése szerepel.

Az előttünk álló két kötet ezen új kezdeményezés első két darabja: a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár a sorozatot két - pályájuk indulásakor egyaránt a Huszadik Század című folyóirat szellemi alkotóközösségéhez /a második magyar reformnemzedékhez, ahogyan Horváth Zoltán elnevezte/ kapcsolódó - polgári radikális gondolkodónak, Szende Pál és Polányi Károly munkásságának összegyűjtésével kezdte.

A századforduló fiatal nemzedékére és szellemi műhelyük, a Huszadik Század című folyóiratnak a progresszív hagyományaira és a magyar közgondolkodás alakításában játszott szerepére - mások mellett - Litván György, valamint Szűcs László már 1973-ban föl hívták a figyelmet kordokumentumokat közlő, A szociológia első magyar műhelye című tanulmánykötetbe írott bevezető-tanulmányukban. Írásukban azonban utaltak arra a sajnálatos tényre is, mely szerint a Huszadik Század című folyóirattal együtt - félig elfeledte vagy megtagadta az utókor. A másik magyar reformnemzedék egyik jeles politikusának, közgazdasági gondolkodójának és közéleti emberének Szende Pálnak munkássága is hosszú időre a feledés homályába merült.

Szende Pál /1879-1934/ - eredeti foglalkozását tekintve ügyvéd - közgazdasági író, radikális, majd szocialista politikus, a Radikális Párt egyik alapító tagja volt. A polgári demokratikus forradalom után - /az őszirózsás forradalom alatt a

pénzügyi tárca birtokosa/ Bécsbe költözött s ettől kezdve tudományos és közéleti tevékenységét külhonban fejtette ki, főbb művei külföldön jelentek meg. Tanulmányaiból az elmúlt két évtized alatt gyűjteményes kötetekben jelent meg néhány írás, majd 1979-ben - születésének századik évfordulóján - kiváló történészek méltatták életművének egyes szakaszait az évforduló alkalmából megrendezett tudományos konferencián.

A tudós ügyvéd munkáinak szellemi hazatérését, eszméinek a progresszív közgondolkodásba való erőteljesebb behatolását segíti elő Gyurgyák János is - Szende Pál műveinek szakértő ismerője - , aki bibliográfiai gyűjtését kötetben most megjelentette. Az alapos bibliográfiát jól kiegészíti fontos adalékokat szolgáltatva Szende Pál életéről az a terjedelmes tanulmány, amelynek célját - Gyurgyák János szándéka szerint - az, hogy felhívja a figyelmet a nemzetközileg is jelentős pálya és tevékenység fontosabb állomásaira, valamint eddig még ismeretlen vagy homályos területeire. Szende Pál bibliográfusa az általa ígértekkel ellentétben - annak ellenére, hogy a kutatás olyan technikai nehézségekbe ütközött, mint például az, hogy Szende Pál gazdag irat- és levélhagyatéka eddig még nem került elő - viszonylag részletesen mutatja be Szende Pál életét, tudományos tevékenységét.

A bevezető tanulmány után következő bibliográfiai rész is gondos gyűjteménymunkára utal - bár Gyurgyák János itt is jelzi, az anyag lehetne gazdagabb is, mert a pozsonyi Egyetemi Levéltárban és az erdélyi könyvtárakban a magyar anyagokat nem is kutathatta - , hiszen a bibliográfus 841 tételben gyűjtötte össze Szende Pál írásait. A bibliográfia értékét és használha-

tóságát növeli, hogy tartalmazza Szende Pál műveiről írott recenziókat és a róla készült írásokat, megemlékezéseket is, lehetőséget nyújtva ezzel a Szende életmű alaposabb megismerésére.

A világhírű gazdaságtörténész, Polányi Károly /1886-1964/ életútja és tudományos munkásságának hazai recepciója sok hasonlóságot mutat a Szende Páléval. Polányi is aktív közéleti tevékenységet fejtett ki: Magyarországon az 1910-es évek elejétől ő volt a Galilei Kör első elnöke, hosszabb ideig a Szabadgondolat című polgári radikális lap munkatársa, majd főszerkesztője, irányította a Polgári Radikális Párt munkáját. 1919 nyarán hagyta el az országot s ettől kezdve külföldön élt és alkotott: 1933-ig Bécsben, utána 1945-ig Nagy-Britanniában, ezt követően pedig haláláig Kanadában fejtette ki tudományos tevékenységét. 1945 után, külföldi egyetemek meghívott professzora-ként - írta meg kiemelkedően fontos gazdaságtörténeti munkáit, amelyek közül néhány magyar nyelven is olvasható.

Szintén Gyurgyák János szerkesztette és látta el bevezetővel a Polányi bibliográfiát is. /A bibliográfiát Bóna Márta és Gyurgyák János állította össze./ Gyurgyák János - Polányi életművének tudós kutatója - kiváló és színvonalas tanulmányában ismerteti Polányi Károly életét és elméleti munkásságának legfontosabb csomópontjait, továbbá közli az életrajzi adatokat is. A bibliográfia ugyanazt a beosztást követi mint a Szende bibliográfia azzal az eltéréssel, hogy a kötet tárgy- és névmutatót is tartalmaz. A munka becsét emeli, hogy a kötet végére a szerkesztő néhány fotográfiát illesztett, amelyek Polányi Károlyt barátai és családja körében ábrázolják.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár ezzel a vállalkozással, amelynek első két kötetéről most beszámoltunk, az eddig is színvonalas és részletes szociológiai szakbibliográfiai szolgálatát bővítette tovább, nem kis örömeire szolgálva a honi szociológiai történet és - szélesebb értelemben - művelődéstörténet kérdései iránt érdeklődőknek. Bizakodással várjuk a sorozat következő darabjait.

/Magyar Szociológiai Történeti Füzetek 1. Szende Pál /1879-1934/. Bp., 1986, 214 p., Magyar Szociológiai Történeti Füzetek 2. Polányi Károly /1886-1964/. Bp., 1986. 214 p. Ez utóbbi kötet a MTA-Soros Alapítvány Bizottság anyagi támogatásával jelent meg./

LICHTENSTEIN JÓZSEF